

כיצד נרגיל את ילדינו לקיום המצוות

– מאמר שני בסדרה –

נכתב בס"ד ע"י
הרב יחיאל פליסקין
מחבר ספר 'שתולים בבית השם'

יו"ל ע"י ארגון
'שתולים' – להצליח בחינוך'
טל: 05276-14899

לקבלת מאמרים נוספים בעניני חינוך
הצטרפו לרשימת התפוצה שלנו
בדוא"ל: A9414725@walla.co.il

להארות ותגובות בנושאי המאמר
ניתן לפנות ישירות למחבר
דוא"ל: Ymp803@gmail.com

א. להרגילים למצוות מגיל צעיר

הדחף של הורים מסוימים להלחיץ ילדים לקיום המצוות, נובע לעתים מכך שהם לא כיוונו את הילד לשמירת מצוות ללא הלחצה. כלומר, אמנם אין להלחיץ, אבל **בעוד הילד בגיל צעיר, צריך לעודד אותו בנועם שילך לבית הכנסת**, ולתת לו על כך המון כבוד והערכה.

לדוגמא בנושא התפילה: אם כבר מגיל 8-6 ההורים מעודדים את הילד בשמחה, הנה אתה גדול והולך לבית הכנסת, ומרגילים אותו בהדרגה, עם ממתקים, מחמאות, עידוד והרבה הערכה וכבוד, הוא יתרגל בעז"ה שזהו הסדר בשבת, כמו שביום חול הוא קם מידי יום ליחודי. ואז גם כשיגדל באופן טבעי ימשיך ללכת לבית הכנסת מתוך הרגל.

אך הורים המזניחים נושא זה, הילד מגיע לגיל 9 או 10 ועדיין לא הורגל להתפלל מידי שבת בשבתו, עכשיו הוא צריך להתחיל להתרגל ללכת לבית הכנסת. כל ההתחלות קשות ודורשות דרבון. מה ידרבן אותו עכשיו? מי יתן כבוד לילד בן 11 שמתחיל ללכת לבית הכנסת? ובפרט אם כאשר הוא יבא לבית הכנסת, הוא יראה שם ילדים קטנים יותר שמתמצאים יותר ממנו בנעשה בבית הכנסת, והתסכול שלו גדל.

כך בכל ענייני החינוך לקיום המצוות המעשיות. יש הרבה יותר סיכוי שבחור בר מצווה יתחיל להקפיד על זמן קריאת שמע ותפילה, אם הרגילו אותו בגילאי הילדות לכך (כמובן בגיל שהוא בשל). בגיל הקטן ניתן לחנך עם מבצעים, פרסים והמון כבוד והערכה, בעוד שבגיל הגדול העידוד כבר אינו אפקטיבי באותה מידה.

כך גם ילד שבגילאי הילדות נתנו לו להסתובב בשבתות הארוכות ובבין הזמנים בלי שום עידוד ללימוד בכמות המתאימה לגילו. ההורים הסתפקו בסדרים הקבועים ביחודי בלבד, מקסימום ביאבות ובנים, אז גם כשיגיע לשיבה קטנה יש חשש שימשיך לבזבז את עיתותיו, כי הוא לא הורגל מעולם לפתוח ספר מעצמו וללמוד מחוץ למסגרת הלימודים הרגילה. כבר מכיתה א' ניתן להוסיף לילד לימודים שאינו לומד ביחודי בזמני הפנאי, ניתן לעודד אותו באופן שהדבר ייעשה מרצונו הטוב ובשמחה גדולה, לעשות לו סיומים גדולים שיעודדו אותו לכך, וכך להרגילו למושג של לימוד ביוזמה עצמית, מעבר לזמנים הקבועים.

חשוב להדגיש נקודה זו, משום שהורים שקראו את המאמר [הראשון] עלולים לחשוב שאם כתוב שאסור להלחיץ, הכוונה שאין להרגיל למצוות. יש להדגיש שחשוב מאד לחנך למצוות, אבל בנועם ובשמחה.

ב. עידוד – בגבול ובמידה

כאשר משכנעים ומעודדים ילדים בדרכי נועם, ללימוד תורה ושמירת מצוות, צריך לדעת, כי גם זה צריך להיעשות עד גבול מסוים, ומתוך השארת מקום בחירה לילד. בודאי, צריך לעודד, צריך למצוא עצות ותחבולות איך להרגיל את הילד לתורה ולמצוות, אפשר גם מדי פעם לעשות מבצע נושא פרסים כמקובל בבתי ישראל מקדמת דנא. אך גם בזה, לא כדאי להגזים, משום שהדבר עלול להזיל ולהוריד את ערך התורה והמצוות בעיני הילד.

ונביא משל להמחשת הדברים. אדם הולך בשוק, וניגש אליו רוכל ומציע לו למכירה איזה מכשיר חשמלי, כגון פנס, נגן וכד', האדם מתחיל לחשוב, האם כדאי לי בכלל להסתכל על סחורה זו, מי יודע מה טיבה. ואז הרוכל פותח במסכת שכנועים: "אדוני, זה הסחורה הכי טובה, אתמול הגיע מחו"ל, מחר יעלה כפול, מוריד מחיר לחצי, לרבע, משלוח עד הבית..." מרוב עומס של שכנועים ופיתויים, החשק של הקונה רק יורד, כי אם זו סחורה כל כך טובה, מדוע הוא צריך כל כך להתרפס ולהפציר ולהתחנף ולשכנע...? לעומת זאת, אם יבא אליכם רוכל ויאמר: "הסחורה שיש בידי, היא המותג הכי טוב, אם תרצו תקחו, אם לא יש הרבה קונים". גם אם לא הכרנו עד היום את המותג, זה יראה לנו הרבה יותר משכנע.

והוא הדבר כאן. אם אנחנו משכנעים יותר מדי, ומוסיפים כל הזמן עוד פרסים ועוד גימיקים כדי למשוך את הילד לקיום המצוות בכל מחיר, הילד עלול לחשוד שהמצוות הם סחורה סוג ב' שצריכים לשכנע ולפתות אודותיה, והוא עלול להתרחק מהם. אבל אם נאמר לו: "הנה לפניך התורה והמצוות, הסחורה הכי טובה בעולם, תרצה תקיים, לא תרצה הפסדת" - זה הרבה יותר משכנע!¹

בנוסף, ריבוי של פרסים, ואפילו ריבוי של עידוד על כל מעשה ומעשה, עלול להרגיל את הילד למשוב מיידי על כל דבר חיובי שעושה, ואז עולה החשש שהוא לא ירצה לעשות מעשים טובים ללא תגמול מיידי.

¹ וכמו שכתב בספר ערבי נחל (פרי שלח): וז"ל: כי מבואר בספרים שהיצר הרע הוא מפתה מאד בכל כחו, מה שאין כן היצר טוב אינו מפתה רק מעט וכו', וטעם הדבר, כי מי שיש לו סחורה רעה מאד, הוא מוכרח לפתות בני אדם בפיתויים רבים ועצומים וטרחות גדולות שיקנוהו, מה שאין כן מי שיש בידו סחורה טובה, אינו מדבר הרבה כלל עם הלוקחים רק מודיעם שיש לו סחורה טובה, השומע ישמע, ואי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריתי [ו-אם לא נמכר כאן יימכר במקום אחר], כך ענין היצר טוב שאינו רק מכניס מחשבה טובה והרהור תשובה בלב האדם, מה שאין כן היצר הרע עושה בכל כחו וכו', עכ"ל.

ובנוסף, העידוד המוגבר עשוי לקחת מהילד את הבחירה החופשית ואת המצפון שלו, כי בעצם נוצר מצב שבו אנחנו מפעילים אותו כל הזמן.

וכך סיפר בחור בן עליה: "כשהייתי ילד, אמרתי פעם לאבי 'אם לא תביא לי ממתק פלוני אני לא אברך ברכת המזון'. והוא ענה לי: 'זה ממש לא איום עלי, אתה רוצה להפסיד תפסיד'. לא רק שבירכתי או למרות שהוא לא מילא את רצוני, אלא זה היה ה'מכה בפטיש' לדרך שאבי החדיר לי, שהתורה והמצוות הם זכות עצומה לכל אחד, ומי שלא מקיים מזיק לעצמו".

הורים שואלים: מהו השיעור כמה לעודד וכמה לא? אף שאין בזה דברים מדויקים כמובן, ניתן לתת מספר הכוונות:

א] כאשר מנסים לשכנע את הילד להצטרף לענין רוחני, כגון ללמוד חברותא עם האבא או לקום למנין מסוים או להצטרף למבצע מסוים, וכד', לנסות להגיד לו שנים-שלשה משפטים, אם הועיל - מוטב, ואם לא - עדיף לעזוב את הנושא, כי בדרך כלל הוספת דברים יתרים לא תועיל, ולהיפך, זה עלול להזיק.

ב] אם מציעים פרסים, לא להציע פרס גדול מדי. כאשר הורים מציעים פרס גדול ועצום, הדבר מוזיל את ערכם של התורה והמצוות, כביכול צריך להציע לילד פיצוי גדול על קיומם. אך כאשר הפרס הוא בינוני-קטן, אזי המבצע משאיר עדיין לתורה ולמצוות את ערכם העצמי, שלא צריך לשלם לילד כל כך הרבה תמורת קיומם.

ג] להשאיר את רוב המצוות ללא פרסים. לדוגמא: הורה שעורך מבצע לבנו בתקופת בין הזמנים, על כל שלשת התפילות שביום, וכן על מספר שעות לימוד תורה ביום, ולא משאיר לו פינה של בחירה, עלול ליטול מבנו את הבחירה. אולם אם הוא כולל במבצע, למשל, את תפילת שחרית ועוד שעת לימוד, נמצא שהוא משאיר מקום גם לבחירתו של הנער.

[להרחבת דברים בעניני מבצעים ופרסים, ניתן לעיין בספרי 'שתולים בבית השם' פרקים יא-יב]

ג. עצה פרקטית המובילה ילדים לשיפור

מובא בשם הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א: יש מקרים שבהם ניכר בילד מידה רעה והנהגה לא טובה, ולא מצליחים להשפיע על התנהגותו בכל דרך וצורה. במקרים מעין אלו מומלץ להשתמש בסיפורים ומעשי צדיקים. הסיפור הוא כלי בעל כח השפעה רב עוצמה. בדרך זו המסרים מועברים בדרך עקיפה ומתוך חוויה ורגש, ולכן באופן זה הדברים מתקבלים יותר על הלב (עפ"י מוסף יתד נאמן, ערב פסח תשע"ג).

ונבהיר את כוונת הדברים. אין הכוונה לספר לו סיפורי צדיקים בשעת מעשה סמוך לכשלונו, ואף לא שעה או שעתיים אחר כך. צריך לספר סיפורים אלו בזמן אחר לחלוטין, כגון בסעודות שבת וכד', באופן שהילד כלל לא יחשוב שמתכוונים אל המעשים שלו ספציפית, אלא יקשיב לדברים באופן טבעי ומתוך התעניינות, וכך המסר יחדור אליו בנעימות ומרצון.

מאותה סיבה, גם לא יהיה נכון למקד את כל השיח עם הילד סביב נושא זה, משום שגם באופן זה הוא יקלוט מהר מאד שיש כאן כוונה נסתרת, ושוב ידחה את הדברים. ההמלצה היא לשוחח גם בנושאים אחרים ושונים במקביל, כך שהמסר יהיה מוצפן.

ומעשה שהיה. פעם הגיע אלי אב לילד כבן תשע, וסיפר שבנו נוהג לקלל את אחיו שימותו [רח"ל], ולא מועילים לו עונשים. המלצתי לאב, לספר בשולחן שבת סיפורים מתוך הגמרא על הנושא של 'ברית כרותה לשפתיים', איך לפעמים בגלל מילה אחת שאמרו שמישהו מת, הוא אכן מת [עיי' גמ' כתובות סב : ועוד]. והוספתי, שבשעת הסיפור לא יגיד ולא ירמוז למי מיועדים הדברים, אלא יספר לפי תומו לכולם. לאחר מכן סיפר לי האב כך: "כשסיפרתי את הסיפורים הללו בשולחן שבת, היה נראה שהילד 'מרחף' ולא ידעתי אם הוא מקשיב, אבל לא יכלתי להסב את תשומת ליבו במפורש, כפי שהורית לי, אז המשכתי לדבר אפילו שלא ידעתי אם הוא שומע. לאחר מספר שעות, שמעתי אותו מתחיל לקלל "שתמ... ואז פתאום הוא עצר את עצמו ואמר: "הרי היום שמענו שאסור לומר כך!"... ומאז פסקה התופעה כמעט לחלוטין!

אמנם יש להדגיש, כי לא תמיד השיחות משפיעות כל כך מהר, ולכן יש לספר שיחות וסיפורים בנושא המיועד באופן עקבי, מעט בכל פעם, עד שהדברים יחלחו פנימה בעז"ה

ד. 'ויגבה ליבו' כנגד הרחוב

מרום פחד שיש לנו מהרחוב, לפעמים אנו מוצאים את עצמנו מדברים על החילונים ואנשי הרחוב במין רגש של 'יראת כבוד'. האמת היא, כי לעתים בעצם זה שאנחנו מתווכחים מול דרכיהם, זה מראה כאילו יש כאן ויכוח שווה בשווה, ואולי אפילו יש להם איזה יתרון עלינו, לפחות בהנאות העולם הזה. מצד שני יש הורים שאינם מוכנים כלל להזכיר בבית מילה וחצי מילה על העולם החילוני, מתוך רצון להיבדל מהם לגמרי.

ברם לדעתנו, הדרך היותר נכונה היא להנחיל בבית כבר מקטנות רגש של בוז וזלזול לרחוב ולחילוניות והמסתעף, שבאמת אין מה לחפש שם אפילו לא בגשמיות.

והרי לנו דברים נפלאים מהגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל:

רבים שואלים, הרחוב הוא נורא ואיום, היום בשביל להגיע לדברים הכי גרועים מספיק לצאת החוצה ולשמוע ולראות, איך נשמור את ילדינו להיות יראי ה' ועוסקי תורתו.

ונראה, כי אחד הדרכים ליצור את הבית משומר מההשפעה החיצונית, הוא שימחישו ויראו את קטנות הדעת והריקניות מכל תוכן של האווירה הרחובית, פעם היצר היה לו כביכול השכלה ואמונות שונות בכל מיני אידיאלים, והיה יותר קשה להראות לנוער את הקטנות בכל אלה. אבל כיום הרי הכל ריקני, וקל יותר ליצור שחוק וביטול מכל אווירת הרחוב. אם כל אחד ייצור בביתו אוירה, שכל התאוות וההשפעות מבחוץ בטלים ומבוטלים, אינם ממלאים את הנפש בכלום, וכך גם ההורים בעצמם יחישו וישחקו לזה, בסיעתא דשמיא גם הילדים יהיו שמורים מהשפעות זרות, וירגישו 'חשיבות' בזה שהם בני התורה והנהגתה, וליבם לא יהגה ריק.

איתא בבראשית רבה (כב, יב) משל לליסטים שבור ורצוף שיושב בפתח הדרך וכל מי שעובר אומר לו תן לי כסף ומפחד מכם הליסטים נותן לו כל אשר לו, עד שבא פקח אחד וראה והתבונן שאינו אלא ליסטים כפוף התחיל מכתת בו. נדמה שהיצר הוא בעל כח אדיר ומי יעמוד נגדו, אבל אין צריך לצדקות כדי לעמוד עליו אלא לפקחות, 'בא פקח אחד! ומלמדנו שהיצר הוא כפוף, ושהכל אפסי ומבוטל ואין בו ממש (עפ"י הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל, לשמש שם אהל, ח"ב, עמ' א'כב).

יתכן אף להוסיף ולספר לילדים סיפורים על אנשים שחזרו בתשובה בגיל מבוגר, ואיך הם מבכים את אובדן שנות ילדותם, בהם העלימו מהם ביד זדונית את העולם המופלא של תורה ומצוות, ואיך הם שמחים על כך שלבסוף גילו את האמת, גם אם באיחור. סיפורים כאלו יכולים לחזק את תחושת הרחמים כלפי החילונים. וממילא אף את הרתיעה מדרכיהם המקולקלים.

ה. 'ויגבה ליבו' כנגד מגמות חומרניות

אם בפרק הקודם דיברנו על תחושת 'ויגבה ליבו' כלפי הרחוב החיצוני, הרי שבנוסף, לדעתי כיום יש להחדיר גאוות יחידה לא רק כלפי החילונים, אלא גם לגבי חוגים פשרניים העולים ופושים ממש לצידנו. לדאבונו הרב, תחת הכותרת 'חרדים' [-כביכול], מתפתחים להם משפחות ואולי אפילו קהילות שלמות של אנשים נהנתנים, אשר ראשם ורובם עסוק בהנאות העולם הזה, בין בהיתר ובין באיסור, מדי פעם בפעם הם מאמצים להם עוד ועוד ממנהגי הגוים, תענוגותיהם, מלבושיהם ורמת חייהם, ועדיין נח להם להישאר תחת מטריית ה'חרדי' משיקולים של נוחות גרידא.

בנוסף לכך, גם בציבור החרדי האמיתי, ואפילו בתוך ציבור בני התורה, עובדה היא ולא ניתן להכחישה, כי הרוח המודרנית מתפשטת והולכת, פעמים אף אצל הטובים ביותר, באופן הנוגס לאיטו בסגנון היהודי המקורי, הפשוט והצנוע.

הדוגמא הכי בולטת לעין, היא כמובן ענין סגנון וצניעות הלבוש, בין אצל בנים ובין אצל בנות, שהרבה מרוח הרחוב הקלוקל נכנס לתוככי הציבור החרדי, כידוע ומפורסם.

או למשל, כשאנו רואים בעונת הקיץ את עשרות הפרסומות לנופשים במלונות בחו"ל בעיתונות החרדית, המתפרסמים שם בטבעיות כאילו זהו חלק מהווי החיים החרדי, הרי זה איתות אזהרה עבורנו, כי אווירת המודרניות חודרת אלינו בעקביות.

או למשל, כשאנו שומעים את המוזיקה ה"חסידי" שחלקה הגדול היא זיוף והעתקה עלובה מסגנונות הגוים והחילונים, ושבחלקם מושרים אף בחתונות של בני תורה, שוב אנו מבינים שתופעת המודרניות אכן מאיימת עלינו.

כנגד כל אלו יש להמליץ להורים הרוצים לשמר במידת האפשר את היהדות הישנה, המקורית, ה'פרומעריית', שיש להם לאמץ ולהחדיר בבית רוח של גאווה בדרכנו, על כך שאנו מייצגים את הדבר האותנטי, את העידית, ואחרים - פחות. בצורה כזאת ניתן להשיב מלחמה שערה נגד הרוחות המודרניות האוכלות חלקות טובות בתוכנו.

מכל מקום כדי להימנע מחשש לשון הרע ושאר פגמי המידות, יתכן שעדיף לא לדבר נגד אנשים מסוימים או חוגים מסוימים בשמם המפורש, אלא לדבר באופן כללי על חסרונם של 'פשרנים' או 'נהנתנים' או 'אנשים שעושים כך וכך' מבלי להתייחס לאנשים ספציפיים, וכך ניתן גם להתריע ולהפריש מתופעות שליליות, וגם לא לדבר ישירות נגד יהודים.

ואמנם יהיו כאלו שיסתייגו מדרך כזו, אשר עלולה לגרום לגאווה ועוד פגמים במידות, ואני מכבד את דעתם, שיש בה מן האמת, ומכל מקום הנני סבור אחרת.